

leen uit het oogpunt van soortenrijkdom van de moslaag gewenst, maar ook ten behoeve van een zo gevarieerd mogelijke kruidlaag. Een zeer gevarieerde structuur van de moslaag lijkt het het beste gewaarborgd te zijn met een begrazingsbeheer. Op de Vrakelberg leidt het gedurende meer dan 20 jaar uitgevoerde maai-beheer echter eveneens tot een afwisseling in de mosvegetaties, waardoor maaien in augustus in dit opzicht een goed alternatief blijkt te zijn, met name op zuidhellingen. Zeer laat maaien op de noordhellingen leidt tot een hoge en dichte moslaag. Door vroeger te maaien (augustus/september) wordt dit verholpen. Ook het risico van een sterk toenemende dominantie van *Gevinde kortsteel* leidt tot de wens van eerder maaien (BOBBINK, 1988).

Resumerend kan gesteld worden dat om een gevarieerde en soortenrijke moslaag te verkrijgen branden en niets doen uit den boze zijn en begrazen of eventueel maaien sterk de voorkeur hebben.

DANKWOORD

We zeggen graag dank aan Staatsbosbeheer en Limburgs Landschap voor de verleende toestemming onderzoek te verrichten op de kalkgraslanden, en aan Mevr. M. Smithuis voor het tekenen van de figuren.

BOEKBESPREKINGEN

DE NATUUR TERUG HONDERD NEDERLANDERS OVER HET BOUWEN VAN ONLAND

F. DIJS & M. GROEN, Zomer & Keuning-Ede/Antwerpen; Samsom H.D. Tjeenk Willink-Alphen aan den Rijn. 264 blz., geïll. Prijs: f 29,90. Verkrijgbaar in de boekhandel.

Via dit boek probeert het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij het Natuurbeleidsplan voor een breed publiek toegankelijk te maken. De auteurs willen dit plan tot leven brengen door tien gebieden uit de ecologische hoofdstructuur te beschrijven, aan de hand van reportages. Elke gebiedsbeschrijving wordt voorafgegaan door de aanbevelingen die het Natuurbeleidsplan met betrekking tot de betreffende regio doet. Het laatste hoofdstuk bevat een samenvatting van het plan. Het boek heet verlucht te zijn met vele foto's, veelal in kleur. Deze foto's zijn echter te klein en te slecht afgedrukt, bovendien staat een gedeelte van de foto vaak op de tegenoverliggende pagina. Sommigen mogen zich wél in een bijschrift verheugen, anderen niet. Ondanks de grote hoeveelheid

SUMMARY

BRYOPHYTES AND MANAGEMENT OF DUTCH CHALK GRASSLANDS

In a recent inventory 122 bryophyte species were found on the 23 chalk grasslands in South Limburg and its direct surroundings (total ca 20 ha). However, many characteristic chalk grassland species have disappeared or are very rare nowadays on these chalk grasslands. There is a strong correlation between the number of species and the size of the site, but the largest chalk grasslands are all mown or grazed. Chalk grasslands with these management regimes have a much higher species richness than chalk grasslands which are burned or have been abandoned.

There are clear possibilities for regeneration of the bryophyte vegetation of species rich chalk grasslands; species richness increases very fast when a mowing or grazing regime is reintroduced again on formerly abandoned chalk grasslands. On the other hand, the experiments up till now have shown that The establishment of rare species is nearly absent. It is suggested that the immigration of diaspores in these chalk grasslands is the limiting factor for their establishment.

From the point of view of the species richness of the bryophyte layer, and also with regard to their effects on the other compartments of the system, grazing of these grasslands is favoured as the best form of management.

LITERATUUR

BARKMAN, J.J., 1953. B. de cryptogamen. In: W.H. Diemont, A.J.H.M. van der Ven & J.J. Bark-

man. De kalkgraslanden van Zuid-Limburg. Publ. Nat. Hist. Gen. Limburg 6 : 21-30.

BOBBINK, R., 1988. De toename van *Gevinde kortsteel* in Zuidlimburgse kalkgraslanden. Publ. van het Natuurhist. Genootschap 37, afl. 2. pp. 72.

CORNISH, M.W., 1954. The origin and structure of the grassland types of the central North Downs. J. Evol. 42 : 359-374.

DURING, H.J. & B. TER HORST, 1983. The diaspore bank of bryophytes and ferns in chalk grassland. *Lindbergia* 9 : 57-64.

DURING, H.J. & B.F. VAN TOOREN, 1987. Recent developments in bryophyte population ecology. *Trends in Ecol. & Evol.* 2 : 89-93.

DURING, H.J. & J.H. WILLEMS, 1986. The impoverishment of the bryophyte and lichen flora of the Dutch chalk grasslands in the thirty years 1953-1983. *Biol. Cons.* 36 : 143-158.

HENNEKENS, S., J. SCHAMINÉE & V. WESTHOFF, 1983. De ontwikkeling van krijthellinggraslanden op verlaten akkers in Zuid-Limburg. *Natuurhist. Maandbl.* 72 : 136-143.

HILLEGERS, H. & P. KOKKELMANS, 1984. Verlies en herstel van kalkgraslanden, een experiment te Eys. *Natuurhist. Maandbl.* 73 : 96-99.

ODE, B., 1987. De mossen van de Zuidlimburgse kalkgraslanden. Doct. Verslag Vakgr. Botanische Oecol., Univ. van Utrecht.

ODE, B. & H.J. DURING, 1987. Enkele opmerkelijke mosvondsten van Zuidlimburgse kalkgraslanden. *Natuurhist. Maandbl.* 76 : 149-152.

SPOOREN, R., 1988. Invloed van maaien en begrazen op de soortensamenstelling van de moslaag in een kalkgrasland. Doct. Verslag Vakgr. Botanische Oecol., Univ. van Utrecht.

TOOREN, B.F. VAN, P.J. KEIZER & H.J. DURING, 1984. De invloed van de moslaag op kieming en vestiging van *hapaxanth*en in een kalkgrasland. *Nat. Hist. Maandblad* 73 : 52-56.

TOOREN, B.F. VAN & H.J. DURING, 1988. Viable plant diaspores in the guts of earthworms. *Acta Bot. Neerl.* 37 : 181-186.

WILLEMS, J.H., 1982. *Parnassia palustris* L. in Zuid-Limburg. *Gorteria* 11 : 99-106.

illustraties verdient dit werk dus geen schoonheidsprijs. Het eerste beschreven gebied is 'Heuvelland Zuid-Limburg', waarvoor 26 pagina's worden uitgetrokken. Niet gering dus, maar het resultaat is teleurstellend. Aanknopingspunten met het Natuurbeleidsplan zijn ver te zoeken. De eerste drie bladzijden worden gevuld door een interview met een sportvisser, hetgeen ik toch niet zo'n geslaagde opening vind. Verder geen gebrek aan onjuiste opmerkingen zoals 'de Kraanvogel krijgt speciale aandacht bij de beschermingsmaatregelen in het project Heuvelland' (blz. 40). Verder is het nogal misleidend om een vertegenwoordiger van de ENCI twee pagina's lang te laten vertellen hoeveel dit bedrijf wel niet doet voor natuurherstel, zonder aan te geven wat er allemaal verdwenen is door haar activiteiten. Bij het beschrijven van de grindwinning had meer aandacht besteed mogen worden aan natuurontwikkeling. Dit fenomeen wordt nu in vijf nietszeggende regels afgedaan. Zinnen als 'aandoenlijk zijn de boomgaarden met moderne kleine fruitboompjes' activeerden mijn lachspieren. Van het hoofdstuk over Zuid-Limburg is eigenlijk alleen het gedeelte over de Brunsommerheide wel aardig om te lezen.

De hoofdstukken over de negen andere gebieden (Veerse Meer, Zeeuws-Vlaanderen, Rijn- en IJmond, Amsterdam, van Spijk tot Hoek, Veluwe, Zuidwest-Friesland, Waddens en Noordzee) zijn helaas niet veel beter. Zo zou de Muurhagedis zich in Amsterdam thuisvoelen, wordt een pleidooi gehouden voor het uitzetten van Mollen in het Vondelpark en zou de Veluwe het enige oerbos geweest zijn dat Nederland rijk was. Onnodig te zeggen dat in het boek vrijwel geen kritiek op het Natuurbeleidsplan geleverd wordt. Jammer voor het 'brede' publiek. Het is blijkbaar interessanter te melden dat de Biesbosch een verbinding nodig heeft met het Lauwersmeer. Of dat de Boomkikker een soort is die 'alleen bij de gratie van Nederland kan voortbestaan'. Een lijst van geraadpleegde boeken (zó onoverzichtelijk dat ik er nu nog duizelig van ben) en uiteraard de tekst op de achterflap ('een uitermate informatief en zakelijk boek') sluiten dit werk af. Het zal u duidelijk zijn, dat ik dit geschrift niet echt aanbeveel. Toch is er een lichtpuntje: de auteurs hebben een vlotte, prettig leesbare schrijfstijl. En dat is toch juist wat het 'brede' publiek wil?

JO VAN DER COELEN

DE NEDERLANDSE BREEDBLADIGE FONTEINKRUIDEN

D.T.E. VAN DER PLOEG.

K.N.N.V. Wetenschappelijke mededeling nr. 195. Deze uitgave kan worden besteld door het overmaken van f 23,— + f 3,50 verzendkosten op giro 13028 t.n.v. Stichting Uitgeverij K.N.N.V., Isidorusweg 21, 5624 KD Eindhoven. Leden K.N.N.V. en N.H.G.L. betalen f 17,50 (+ f 3,50).

Deze W.M. bestaat uit een algemeen gedeelte waarin onder meer behandeld worden: Geschiedenis van de herkenning van onze Fonteinkruidsoorten (door E.J. WEEDA) verwarring met andere planten; bloeitijd; plasticiteit; hybriden; bedreigingen en ach-

teruitgang; verzamelen. Het bijzondere gedeelte bestaat uit een bespreking van de 12 Nederlandse soorten en van 4 hybriden. Andere hybriden worden kort vermeld bij de bespreking van de oudersoorten. Voor de herkenning van de hybriden in het veld werden goede aanwijzingen verstrekt.

Per soort worden besproken: de verspreiding in Nederland; veldkenmerken en aanvullende kenmerken, enkele bijzonderheden, waarin bijvoorbeeld seizoensfluctuaties, groeivormen en dergelijke behandeld worden en voorkomen (oecologische aspecten). Van iedere soort zijn er tekeningen van de habitus, van bladen, bladtop en vruchten. Meestal zijn er ook foto's van blad en bladtop en vaak foto's van populaties. De kwaliteit van de tekeningen is niet altijd

hoog.

Het boekje bevat een schat aan informatie over deze voor veel floristen en plantenoecologen moeilijke groep. De auteur heeft jarenlang ervaring met deze planten en zijn ervaring en kennis liggen hier voor iedereen toegankelijk gebundeld. Deze WM is een noodzakelijke aanschaf voor eenieder met interesse in deze plantengroep. Jammer is wel dat er geen determinersleutel in het boekje is opgenomen en dat men de smalbladige en breedbladige Fonteinkruiden over twee mededelingen verdeeld heeft. Ook de hier en daar pedante toon van de auteur moet men maar voor lief nemen.

J. CORTENRAAD

KORTE MEDEDELINGEN

LANDELIJKE TREKVLINDERDAG 13 APRIL 1991 IN EDE

Samen met de Nederlandse Entomologische Vereniging, Trekvinderregistratie Nederland, het instituut voor Taxonomische Zoölogie in Amsterdam en de Stichting Tinea organiseert De Vlinderstichting op 13 april 1991 een dag over het trekvlinderonderzoek.

Het trekvlinderonderzoek in Nederland jubileert. Gedurende vijftig jaar hebben vele medewerkers jaarlijks waarnemingen verzameld. De heer B.J. Lempke heeft het onderzoek gedurende deze lange periode gecoördineerd. Verschillende sprekers zullen op deze dag ingaan op het trekvlinderonderzoek in binnen- en buitenland en op de ecologie van trekkende dag- en nachtvlinders. Tevens zullen er twee films vertoond worden: de Atalanta-film en een Finse film over dagvlinders.

Datum: 13 april 1991

Plaats: Congrescentrum De Reehorst in Ede

Kosten: Inclusief koffie, thee en lunch: f 10,00 voor jongeren/studenten, f 15,00 voor leden van deelnemende organisaties en f 25,00 voor niet-leden

Opgave: door overmaking van het verschuldigde bedrag op giro 5134425 van De Vlinderstichting, Wageningen o.v.v. Trekvinderdag. U ontvangt dan t.z.t. een programma en routebeschrijving.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met: De Vlinderstichting, Postbus 506, 6700 AM Wageningen, tel. 08370-24224.

LIMBURGSE VOGELS

In 1989 werd het provinciaal tijdschrift "Limburgse Vogels" opgericht. Het heeft als doel het stimuleren van vogelstudie en vogelonderzoek in de provincie Limburg, waarbij de diverse SOVON-projecten een belangrijke plaats innemen.

"Limburgse Vogels" wordt uitgegeven door de Werkgroep Limburgse Vogels (zijnde de redactie) in samenwerking met de Vogelwacht Limburg en het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Het tijdschrift verschijnt vier maal per jaar en wordt uitgegeven in zwart-wit (met foto's).

In de eerste jaargang (1990) van "Limburgse Vogels" is een keur aan artikelen van uiteenlopende aard opgenomen. Deze hebben betrekking op aspecten als trek, broeden, aantalsontwikkelingen, zeldzaamheden en dergelijke.

Zo zijn er bijdragen opgenomen over het voorkomen van zeldzame en schaarse broedvogels in Limburg in 1988, artikelen over het voorkomen en aantalsontwikkelingen van diverse soorten (zoals de Groene specht in Zuid-Limburg, de Buidelmees in het Zuidelijk-Maasdal en de Kramsvogel in het Roerdal), artikelen over inventarisatieresultaten van natuurgebieden (van bijvoorbeeld de Meynweg en Bergerheide, Gemeenteheide en het Meeuwen, artikelen met resultaten van onderzoek naar trekvogels (zoals een bijdrage over onderzoek naar nachttrek- kers in de Groote Peel en een artikel over de trek van de Houtduif bij Geleen).

Naast deze uitgebreide artikelen zijn diverse korte beschrijvingen van bijzondere waarnemingen opgenomen (zoals een Vale lijster in Roermond, een Grote Jager te Ifteren, etc.).

Kortom, een gevarieerd aanbod aan artikelen dat voor vele vogelaars interessante leesstof biedt.

Ook in de tweede jaargang, waarvan het eerste nummer in het voorjaar van 1991 verschijnt, zullen weer veel interessante artikelen opgenomen worden. Ondanks dat het vorenstaande slechts een beperkte weergave is van de inhoud van "Limburgse Vogels", geeft dit toch aan, dat voor iedereen die zich in Limburg met vogelstudie bezig houdt, of geïnteresseerd is in het wel en wee van de Limburgse vogelbevolking, of zich gewoon op de hoogte wil houden van veranderingen in de Limburgse vogelwereld, "Limburgse Vogels" onmisbaar is.

Een ieder die geïnteresseerd is in "Limburgse Vogels", kan een abonnement nemen, ongeacht van welke vereniging hij/zij lid is. Een abonnement kost minimaal f 17,50 per jaar, leden van de Vogelwacht Limburg en het Natuurhistorisch Genootschap krijgen f 2,50 korting.

Voor een abonnement voor 1991, kunt u het verschuldigde bedrag (zie boven) rechtstreeks overmaken op gironummer 1703655 t.n.v. Vogelwacht Limburg o.v.v. "Limburgse Vogels 1991".

Voor vragen over "Limburgse Vogels" kunt u contact opnemen met onderstaand adres.

Contactadres: Wilhelminalaan 71, 6301 GH Valkenburg a/d Geul.